

Benczédi Sándor és Cs. Erdős Tibor kiállítása Vásárhelyen

Előbb a Nemzeti Galériában, majd a vásárhelyi Tornyai János Múzeumban rendezték meg két erdélyi művész kiállítását. A katalógusba mint „földi” — a szobrokat nézve úgy tetszik, hogy rokon művész is — Borsos Miklós írt előszót. Örömmel üdvözölte a kiállítást, mert „minden igaz képzőművészeti kapcsolat és megismerés útja egyéni kiállításokon alakulhat ki, amint a zenében is” az egyéni koncerteken ismerhetjük meg egy nép zenekultúráját”.

A két művész munkái közül *Benczédié* állítja meg inkább a látogatót. Egyénibb, meghökkenőbb. Dolgozik fából, kőből, terrakottából. Az anyagok természetéből adódóan különféle típusú művei születtek. A vidék adottságaiból természetesen következik a fa felhasználása. Legerőteljesebbek ezek az érzéseket és gondolatokat hordozó faszobrok. Hosszú, görcsös, kiszikkadt figurák, formájuk és színük az élő fára emlékeztet (*Elítélt, Emlék, Féltség, Szemérmesség*). Az utóbbi — mint a művész elmesélte — húsz évig állt a szabadban. Ezek a szobrok a balladák világába vezetik a szerzőt. A terrakotta szobrocskák más hangulatúak. Játékosak, humorosak. Ezeknél a műveinél érezhetjük leginkább a népművészet hatását, a néhol egészen vas-kos székely humort. Majdnem mind kétfigurás kompozíció, s az emberi kapcsolatokra figyel (*Ügyvéd, Mesélő, Beszélgetők*). Egy-egy mozzanat, gondolat megörökítésére szolgálnak. Érdekes végignézni az arcokon, mert kitűnő típusokat teremt. Jól ismeri az emberi hibákat, kigúnyolja a gyöngeségeket (*Szavazáson, Tűkör előtt, Utolsó szippantás, Hol a pénz?*). Benczédi önmagát sem kíméli, a terrakotta figurák között ott találjuk az *Önarcképet* is. Ezek a művek technikailag nem olyan kidolgozottak, mint a fafigurák, de a felületmunkálásban van hasonlóság, az arányok eltolása pedig a szatíra eszköze. A kőből sima, a kavics ősi formáit követő figurák születtek. Míg a faszobrok inkább a szomorúság, fájdalom, emlékezés megszemélyesítői, addig ezek a zárt formák inkább a boldogságot, szeretetet fejezik ki.

A másik kiállító, Cs. Erdős Tibor is a fa bűvöletében alkot. Munkáinak egy részét kerámia-faliképek alkotják, melyek fába dolgoztak. Tájakat, embereket ábrázol, s a művek líraiak, nyugalom árad belőlük. Képein az erdélyi házak, domboldalak, hegyoldalak jelennek meg, s a házak előtt tovatűnő, elsuhanó, légies női figurák (*Hazafelé, Mese, Két nő a kapu előtt*). Balladai hangulatúak és mesések, előttük állva a 19. század kisvárosi atmoszféráját érzi az ember. Az egymásra vagy a hegyoldalra épülő házsoroknál főleg a szerkezetre figyel, a női figurák elmosódottabbak, színeikkel hatnak. A tájképek egy része színekre és fényekre épül (*Piros táj jegenyékkkel*). Egy-egy képen eltűnik vagy háttérbe kerül a táj, és a női alakok lesznek a főszereplők (*Kalotaszegi lány*). Erdős Tibor témája szűkebb, mint Benczédié, de a művek szépen megkomponáltak, líraiak, nyugalmat árasztanak.

A két erdélyi művész alkotásait érdemes volt bemutatni a Tornyai János Múzeumban, műveik új szint vittek a főleg alföldi művészethez szokott városba.

L. K.

SZÍNHÁZ

„Apró-cseprő” bukások

Kicsinylem a szegedi színházat. Nem az épületét, hanem azt, amit benne az idei évad eddigi prózai bemutatói nyújtottak. Az igazsághoz tartozik, hogy már az előjelek sem voltak kedvezőek. Az elmúlt évadban a „nagy szerepekre” szerződöttest „nagy művészek” többsége az évad végén megvált a társulattól. A színházi vakáció idején aztán az is kitudódott, hogy a közeljövőben igazgatóváltás lesz.

A prózai társulat „Szeged és a nagyvilág” címmel hirdette meg idei programját. Ennek keretében eddig három külföldi darab került színre: egy szovjet, egy amerikai és egy francia, azzal a nyilvánvaló és bevallott szándékkal, hogy „ablakot nyisson” három egymástól különböző világ és életforma felé. A szovjet darab Arbutov *Az Arbát meséi* című vígjátéka volt. A mű egy megbecsült, nyugalombavonulás előtt álló érdemes bábkészítőművész életének érdekes epizódját eleveníti meg. Talán mondani sem kell, hogy az öregedő férfi és művész „naplemente előtti” utolsó fellobbanásáról van szó, mely a váratlanul felbukkant fiatal divattervező lány iránti vonzalmon túl vágyakozás a költészet, a szépség s az eltűnt ifjúság után, félelem a magánytól, a kirekesztettségétől. Van a darabban egy látszólagos nemzedéki ellentét is, mely azonban éppúgy megoldódik, mint a szerelmi konfliktus. Mindenki megkapja azt, ami az élet rendje szerint neki jár, a fiú a szerelmet, az öregedő apa pedig a megnyugvást, a követett életút helyességének, a művészetben való fölényének a bizonyosságát. A darab meseszövése didaktikusan egyszerű. Széfid, kedves vígjáték Arbutov drámája, melyet csak telitalálat értékű szereposztással és nagyon izléses, mértéktartó rendezői munkával lehet a közönség elé vinni. Egy színház műsortervében nem lehet központi darab, hanem csak amolyan váratlan ajándék „súlyosabb” művek között. (Arbutovnak sokkal jobb műve is van, lehetett volna azt választani!)

Jules Feiffer *Apró-cseprő gyilkosságok* című kétfelvonásos darabja az amerikai életforma szatírája. A drámabeli amerikai polgárcsalád otthonába minduntalan puska-levélcsattanása hallatszik föl az utcáról, olykor gyanús idegen csenget be, gyakran elalszik a villany, ismeretlen telefonáló telefonálgat. Végül az elzárt, gondosan óvott otthonba is betör az erőszak. Elpusztítja egy orvul küldött puska-levélcsattanással az egyetlen igazán értékes és értelmes cselekvésre képes embert, a család többi tagját pedig magához asszimilálja. Ez az asszimilálódás, a bekapcsolódás az értelmetlen öldöklésbe a drámában szereplő hősök jellemének logikája alapján szinte törvényszerűen következik be, hisz a család valamennyi tagjában megvan az erkölcsi korlátoltság, az abnormalitás s az erőszakra való hajlam. Mélységes kiábrándultság szól a műből. Az elzárkózás és a mindent eltűrés, a hagyomány és a törvény erejébe vetett hit csődje az abszurditás határán mozgó szatirikus megoldásba torkollik. Ez a mű dramaturgiailag legkényesebb pontja. Jules Feiffer lehetetlenre vállalkozott, mikor a család kétfelvonásnyi szorongása, a lány erőszakos halála után a szexhez, az üzleti és családi élethez, a karrierhez, a hagyománytisztelethez s a valláshoz hasonlóan az öldöklést is a szatíra hangulatkörébe próbálta vonni. A műben nincs az önmaga által jelzett világ határain túl is érvényes, a mi életünkkel valami módon kapcsolatba hozható izgalmas új gondolat vagy probléma. Feiffer drámája nyugati, de főleg amerikai színpadon hozzásegíthet az önismerethez, bizonyos illúziók szétrombolásához, s a másként élés szükségességére is rádöbbenhet, nálunk azonban csupán egy tőlünk eleve idegen életforma torzulásairól, egy másik társadalom erkölcsi válságáról adhat hírt.

A harmadik bemutatott drámának, *Az írógépnék* alighanem pusztán az az egyetlen vitathatatlan jelentősége és érdeme, hogy Cocteau írta. Például szolgálhat arra, hogy nagy alkotók keze alól is kikerülnek és kikerültek erősen közép-szerű vagy éppen gyenge alkotások. *Az írógépnék*ben egy titokzatos névtelen levélíró lelepleződése kapcsán a francia kisváros levegőjében vergődő emberek élete, sorsa tárul fel. Persze a mű távolról sem társadalmi, hanem egy harminc esztendővel ezelőtt megírt, dramaturgiailag nem éppen sikerült bűnügyi dráma, amilyent vagy sokkal jobbat azóta ki tudja hányat írt a Cocteau-nál kevésbé ismert drámaírók egész hada.

Az utóbbi években a szegedi prózai színház műsorpolitikájával és tevékenységével kapcsolatos elég sok lehangoló tapasztalatra gondolva, sajnos nem nehéz ki-
találni, hogy milyen szempontok szerint esett a választás ezekre a művekre. Arbutov drámája a műsorból évek óta hiányzó és hiányolt új szovjet darabot jelenthette, s a színház vezetői bizonyára megint egy „nagy szerep—nagy színész” találkozás

sikerére számítottak. Jules Feiffer darabja egyrészt „külpolitikailag aktuális”, ugyanakkor lehet rajta nevetni is, krimi is van benne, szex is, no meg a bemutatásával egy valódi magyarországi ősbemutatót lehet produkálni, s az „szakmailag” sem megvetendő dolog. Az írógépet mégis csak Cocteau írta, aki izgalmas festő, izig-vérig modern költő volt, ráadásul igazi francia, negyven esztendővel ezelőtt pedig részt vett az avantgard színház megteremtésében is, drámája pedig krimi, ennek most nagy divatja és keletje van, ugyanakkor a mű színpadra vitelével egy kis igazi francia, sőt párizsi életet lehet mutatni a szegedi körtöltésen belüli vidéki színházlátogató publikumnak. Ezek a szempontok nagyon távol esnek a színház igazi társadalmi hivatásától, s még egy okosan vezetett „szórakoztató üzem” műsorának kialakításához sem elegendők. A szellemi izgalom, az értékes, eredeti gondolat sajnos kikopott vendég lett a szegedi prózai színházban. Helyét átvette a színházi divatok még késett, de annál buzgóbb követése, a felszínesség, a gondolati igénytelenség, egy nagy gyermeknek vagy egy kulturális és szellemi kiskorúságban szenvedő felnőttnek elképzelt — s talán bizony épp „vidékinék” vagy „szegedinek” elnevezett — nézőtípus kielégítésére, jóllakatására való törekvés. Az ember beül a nézőtérre, vár valamit, mert hiszen mégis csak a legnagyobb vidéki színház mennyezete van a feje fölött, s az előadás közben unatkozva és bosszankodva minduntalan arra kénytelen gondolnia, hogy mi bensőbb köze van mindahhoz, amit a színpadon lát, s miért kellett otthagynia munkáját, jó könyvét, barátai társaságát vagy épp egy közepes, esti tv-műsort.

A három produkciónak — hogy finomak legyünk — nem volt sikere. Még a premierek igazán baráti s a tapsokat fölösen adó végtelenül jóindulatú és megértő közönsége előtt sem. A gondolatlanságba is bele lehet fáradni. Ha az egyébként oly kevésre becsült néző sorozatosan megcsalva érzi magát, bizalmatlanná válik. A szellemi izgalmat nem pótolhatja sem a drámaíró jól csengő neve, nagy festő, sem a magyarországi ősbemutató ténye, sem az amerikai vagy éppen francia életforma furcsaságainak a jámbor Tisza menti néző elé mutogatása, sem a színpadon elhangzó pisztoly- és puskadurrogások.

A három bemutató nemcsak a műsorpolitika, hanem a színpadon folyó művészi munka fogyatékoságaira is figyelmeztetett. Egy sajátos és nagyon korszerűtlen rendezői szemlélet következtében a legtöbb produkció „egyéni alakítások” összessége, s nem pedig egy tökéletesen megtervezett, a részek harmóniájára és egyensúlyára nézve jól koncentrált, koncepciózus egész. Az hasznos és szép dolog, hogy teret kap a művész — vagy a „nagy művész” — nagy „alakítókedve”, de az már komoly baj, ha az egyéni produkció kilendül a darab világából a tragikus pátosz, a melodráma vagy éppen az önszenvelgés felé. A szegedi prózatársulat sajátos „stílusává” kezd válni, hogy a színpadon nem egy együttes játszik, hanem sok ambíciózus művész teljes erőből „nagy művészetet” csinál, legtöbbször csupán önmagának a gyönyörűségére és lelki épülésére. Ez a hibás szemlélet abból a pár éve szinte ars poetica-ként meghirdetett s egyébként sokban igaz felfogásból nőtt ki, miszerint a színház lelke a színész, pontosabban a „nagy színészegyéniség”. Jól láthatók e felfogás jelei például Cocteau darabjának Bicskey Károly által rendezett előadásán, ahol a két női főszereplő, Fogarassy Mária és az egyébként nagyon tehetséges Szakács Eszter olykor bizony „elragadtatták” magukat, s nagy drámát vagy éppen tragikus pátoszt akartak játszani ott, ahol ezekből a darab logikája szerint lényegesen kevesebb van.

Feltűnő volt néhány szereposztásbeli tévedés. Az Arbát meséinek címszerepében Bicskey Károly láthatóan idegenül érezte magát, Lőrinczy Éva pedig alkatanál és megjelenésénél fogva eleve nem tölthette meg az ifjúságot, a poézist és a szerelmet megtettesítő, az öreg művészt lángra lobbantó divattervező lány szerepét. Fogarassy Mária, Az írógép női főszerepének alakítója sem tudta elhitetni, hogy ő az, aminek szerepe szerint lennie kellene, izgalmas, hódító, nagyvilági asszony. Iványi József számára túl nagy feladatnak bizonyult Feiffer darabjának kétségtelenül legnehezebb és legproblematikusabb szerepe. Mindhárom produkcióban egy vagy két megoldatlan

főszerep és rajtuk kívül még nem egy olyan alakítás, melyet a színikritika olykor némi jóindulattal a tisztas helytállás eredményeként szokott megemlíteni.

Az eddigi bemutatóknak ezek a személyi problémái arra engednek következtetni, hogy a prózai társulat fejlesztése nem a szükséges módon történt, illetve az idei évadkezdetet tekintve nem is igen beszélhetünk ilyesmiről. Az együttest sürgősen meg kellene erősíteni, mert egyes szerepekre egyszerűen nincs valóban arra való színész. Az igényesség, a koncepciózusság hiánya itt is szembetűnő. Le kellene végre számolni azzal az illúzióval, hogy a társulat bizonyos vezető művészei minden feladatot meg tudnak oldani, amit csak rájuk bízunk. Igazán csodálni lehet azt a színházvezetői vagy rendezői optimizmust, melynek jegyében Az írógép és Az Arbát meséinek szerepeit kiosztották, vagy ahogy ezeknek a műveknek az előadását a társulat megerősítése nélkül megtervezték.

A szegedi színház épületének újjáalakítása már évek óta probléma és beszédtema. A prózai társulat munkája és főleg művészeti irányítása körül is bőven akad sürgős tatarozni- vagy éppen lebontanivaló. Ez pedig az épület restaurálásánál sokkalta fontosabb és halaszthatatlanabb feladat.

CSAPLÁR FERENC

HÍREK

Előbb a békéscsabai Jókai Színház, majd a budapesti Vígszínház tűzte műsorára Páskándi Géza romániai magyar író Vendégség című drámáját. A pesti bemutatóra Magyarországra érkezett a szerző, aki később Békéscsabára, majd Szegedre is ellátogatott. Itt szerkesztőségünk vendége volt.

Tóth Béla Csanyteleken, Fenákel Judit és Polner Zoltán pedig Szegeden, az építők munkásszállóján vett részt író-olvasó találkozón. Az utóbbi est két szereplőjét Vörös László irodalomtörténész mutatta be a közönségnek.

Lapzártakor kaptuk a szomorú hírt, hogy Somfai László nyugalmazott főiskolai adjunktus, aki gazdag pedagógiai tevékenysége mellett Szeged irodalmi életében is szerepet játszott, 64 éves korában elhunyt. Az ötvenes években az írócsoport lektorátusát vezette, s egy ideig felelős szerkesztője volt lapunknak, a Tiszatájnak is.

SZERKESZTŐI ÜZENET

Nem közölhető írást küldtek: M. L. Pécs, M. K. Budapest, S. P. Budapest, O. I. Budapest, Gy. E. Budapest, F. M. Budapest, R. B. Kunfehértó, J. F. Miskolc, T. J. Szeged, K. I. Kiskunhalas, B. L. Szeged, F. I. Erdliget, H. Á. Szeged, H. P. Budapest, M. L. Göd, E. Z. Kiskunfélegyháza, T. J. Szeged, T. I. Budapest.